

УДК 37.018.46

Галина Дегтярьова

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ КОНТЕНТУ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ

А Висвітлюється проблема вироблення в учителів умінь доречно користуватися базовими Інтернет-сервісами і технологіями як складовими ІК-компетентності для підвищення ефективності уроку літератури, зокрема при вивченні життєпису письменника та його творчості; наводиться приклад організації навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти з формування та розвитку таких умінь.

Ключові слова: Інтернет-сервіси і технології, контент Інтернет-ресурсів, ІК-компетентність, життєпис і творчість письменника.

Галина Дегтярьова. Подготовка учителей к использованию контента Интернет-ресурсов для повышения эффективности уроков литературы.

А Освещается проблема выработки у учителей умений уместно пользоваться базовыми Интернет-сервисами и технологиями как составляющими ИК-компетентности для повышения эффективности урока литературы, в частности при изучении биографии писателя и его творчества, приводится пример организации обучения слушателей курсов повышения квалификации учителей в учреждениях последипломного педагогического образования по формированию и развитию таких умений.

Ключевые слова: Интернет-сервисы и технологии, контент Интернет-ресурсов, ИК-компетентность, жизнеописание и творчество писателя.

Halyna Degtiaryova. Teachers' preparation to use Internet resources to improve the effectiveness of literature lessons.

S The article highlights the problem of developing teachers' skills to use basic Internet services and technologies suitable as components of IC-competence to provide the effective lesson in literature, particularly during learning the writer's biography and his/her work, the example of teachers' studying organization in the system of in-service education according to the formation and development of such skills.

Key words: Internet services and technology, content of Internet resources, IC-competence, the writer's life and creativity.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення диктують необхідність використання ІКТ у навчально-виховному процесі навчальних закладів, проте не всі педагоги набули необхідної інформаційної грамотності. Саме цим зумовлена необхідність відповідної підготовки та перепідготовки вчителів у закладах системи післядипломної освіти, спрямованої на формування та розвиток їхньої інформаційно-комунікаційної компетентності (ІК-компетентності) педагога, яка, на нашу думку, є складним динамічним цілісним інтегративним утворенням особистості, її багаторівневою професійно-особистісною характеристикою в галузі інформації, інформаційно-комунікаційних технологій і досвіду їхнього використання, що з'являється в результаті інформатичної підготовки, спрямованої на ефективне здійснення професійної діяльності й постійний професійний саморозвиток; є системою знань, умінь, навичок, що

відбиває реально досягнутий рівень підготовки в галузі використання засобів ІКТ і роботи з різними джерелами інформації, яка формується й удосконалюється в процесі навчання, само- і взаємонавчання; є сукупністю мотивів, що виражаються в прагненні постійного вдосконалення набутих ІКТ-компетенцій для підвищення якості професійної діяльності; є особливим типом організації предметно-спеціальних знань, який дозволяє правильно оцінювати інформацію та навчальні ситуації і приймати ефективні рішення в професійно-педагогічній діяльності, використовуючи ІКТ, а також є складовою його педагогічної майстерності.

Актуальність статті обумовлена тим, що володіння базовими Інтернет-сервісами і технологіями, які є складовими ІК-компетентності педагога, стає сьогодні однією з найвагоміших умов досягнення високого рівня професіоналізації.

му практично в будь-якій галузі діяльності, є невід'ємною частиною моделі сучасної освіти. Тому навчальні заняття для слухачів курсів підвищення педагогічної кваліфікації мають бути спрямовані на вироблення в них умінь ефективно використовувати можливості Інтернету для підвищення якості навчально-виховного процесу. Це дозволить педагогам навчити школярів критично аналізувати й продуктивно використовувати інформацію, отриману з мережі Інтернет, не допускати безладного її поглинання, навчити їх розуміти, яка інформація збагачує можливість людини, а яка більше відволікає від роботи, ніж допомагає.

Мета статті: висвітлити особливості підготовки в закладах післядипломної освіти вчителів, які викладають філологічні дисципліни, до вмілого застосування контенту ресурсів мережі Інтернет для підвищення ефективності уроку літератури, зокрема уроків вивчення життєпису письменника та його творчості на прикладі опрацювання матеріалів, що стосуються життя й творчості Тараса Шевченка у 9 класі з урахуванням особливостей роботи над літературною темою.

Виклад основного змісту. Розвиток набутої педагогами раніше ІК-компетентності в Харківській академії неперервної освіти здійснюється як на курсах підвищення кваліфікації, так і на тематичних спецкурсах. Треба наголосити, що серед вимог до базового рівня технологічної грамотності педагогічних працівників, які використовуються, є вимоги щодо володіння базовими Інтернет-сервісами і технологіями, серед яких зазначено, що педагоги мають уміти працювати з браузером, формувати запити на пошук інформації в пошукових системах, зберігати інформацію (текстову, графічну, відео-, аудіо-), знайдену в мережі Інтернет. У ході навчання обов'язково враховується специфіка шкільного предмета.

Хочемо наголосити на тому, що сьогодні вже не варто переконувати вчителів-словесників у тому, що використання Інтернет-ресурсів на уроках, зокрема літератури, є доречним і ефективним, оскільки саме в Мережі можна відшукати величезну кількість матеріалів, необхідних для кращого розуміння життєпису письменника, його творчості, є також можливість застосування суміжних мистецтв: творів живопису, графіки, музики. Крім того, специфіка цього джерела інформації ще в тому, що учень може не тільки прочитати, але й прослухати художні твори у виконанні кращих майстрів художнього слова, побачити інтерпретації літературних творів у графічних образах, може задовольнити свою цікавість й отримати вичерпну відповідь на питання, які його турбують. На навчальних заняттях викладачі Академії звертають увагу слухачів на методику викладання предметів, на особливості підготовки до уроків із використанням ІКТ та ресурсів мережі Інтернет, приділяють увагу ознайомленню із самими ресурсами, оскільки «використовуючи ресурси мережі Інтернет, можна, інтегруючи їх у навчальний процес, ефективніше розв'язувати цілу низку дидактичних завдань на уроці» [1]; інформують, що корисні поради щодо використання можливостей ресурсів Інтернету й завдання для учнів вони можуть відшукати на сторінках посібника-довідника «Інтернет на уроках української

літератури» В. Олефіренка і С. Олефіренко [2].

Традиційно будь-яка літературна тема, як зазначає С. Черниченко [3], складається з 5 етапів: загальна характеристика історичної епохи; знайомство з творчою біографією письменника; текстуальне вивчення літературного твору; знайомство з різними інтерпретаціями літературного твору; здійснення взаємозв'язку з іншими предметами. Якщо вчитель передбачає залучення Інтернет-ресурсів, то має знатися на їхньому контенті. Тому слухачам курсів на занятті за темою «Формування й розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя української мови та літератури» пропонується проаналізувати Інтернет-ресурси, які сприятимуть ефективному засвоєнню теми або розділу на уроках літератури. Покажемо, як це відбувається на прикладі добору матеріалу для вивчення життя й творчості Тараса Шевченка у 9 класі, співвідносячи їх з етапами його вивчення. Для роботи слухачі об'єднуються в групи по 3–4 особи, на пошук та аналіз інформації відводиться до 15 хв.

Ми пропонуємо одній групі слухачів з метою точнішого ілюстрування історичної епохи, використовуючи унікальні джерела інформації, розташовані в Інтернеті, зокрема матеріали з енциклопедій, бібліотек і музеїв, а також фотокопії документальних матеріалів, що її характеризують, шляхом дослідження тих чи інших матеріалів (художнього тексту, літературно-критичних і літературознавчих праць, музейних експонатів і мемуарних матеріалів), їх раціонального добору, об'єктивної оцінки виконати найрізноманітніші завдання, серед яких може бути і підготовка повідомлення на основі аналізу документальних джерел та ілюстративного матеріалу за запропонованими темами, віртуальних екскурсій тощо. Це сприятиме посиленню практичної спрямованості курсів, а вчитель краще усвідомить, що такі пошукові завдання дозволять озброїти школярів інтелектуальними вміннями, сприятимуть глибокому розумінню літератури як мистецтва слова, розвитку їх творчих здібностей і мовленнєвої компетенції.

Ураховуючи особливості методики викладання літератури, зокрема з питання вивчення творчої біографії письменника в пропедевтичному курсі літератури (учні одержують відомості про окремі сторони життя письменника, що мають безпосереднє ставлення до читання та аналізу досліджуваного твору), основному курсі (робота над біографією зорієнтована на розуміння історико-літературного процесу та художнього світу письменника), акцентуємо увагу на тому, що особливого значення набуває добір і розташування матеріалу, використання мемуарної та критичної літератури, портретів письменника. Тому на цьому етапі доречно буде використовувати тематичні сайти, сайти електронних бібліотек, енциклопедій як джерела вивчення біографії письменника. Другій групі слухачів для всебічного розгляду біографії письменника пропонуємо проаналізувати Інтернет-ресурси, корисні для ознайомлення з біографією письменника. Результати проведеного дослідження засвідчують, що перелік найважливішої літератури про Т. Шевченка – здебільшого книжкових (передусім – наукових) видань, а також помітних жур-

нальних публікацій останніх років можна відшукати на сайті Вікіпедії, зокрема тут можна дізнатися про повні та інші зібрання творів письменника, довідкові видання, документи й матеріали, спогади сучасників, видання його мистецької спадщини, літературу про Т. Г. Шевченка, дослідження біографії, літературної творчості, зокрема творчості в історичному та філософському аспектах, мови творів Великого Кобзаря, словники мови Тараса Шевченка, малярську спадщину, про Тараса Шевченка й мистецтво, про письменника в житті різних народів, вивчення в школі постаті Т. Шевченка, увічнення пам'яті Кобзаря. Представляючи результати свого пошуку, вчителі зазначають, що цікавими і корисними будуть такі сайти: «Тарас Шевченко «Кобзар» (taras-shevchenko.in.ua), на сторінках якого розповідається про Тарасових муз, дитячі роки Шевченка, багатого графа та побратима Шевченка – Якова де Бальмена; подається перелік музеїв в Україні, Канаді, Російській Федерації, Казахстані, творчий шлях письменника, його твори, картини; зв'язки зі сучасністю (документальні та художні фільми про Т. Шевченка, пісні на його вірші; матеріали порталу www.kobzar.info, де через призму Шевченківського віщого слова та на прикладі сторінок із життя Великого Кобзаря робиться спроба показати найвищу суть українського народу, у якій зібрано все – наша культура, мова, історія, звичаї та традиції; наша етика й естетика; національна філософія та духовність; сайт «Тарас Григорович Шевченко (1814–1861) Поезія. Поєми. Вірші» (ukrlit.org/shevchenko_Taras_Hryhorovych/), на якому розташовані твори письменника за жанром, абеткою, збірками, роками, а також біографію письменника; сайт «Все про Тараса Григоровича Шевченка» (taras.ucoz.ua/) пропонує біографію письменника, його портрети та деякі твори.

Інша група слухачів аналізує сайти, які містять портрети Т. Шевченка та світліни пам'ятників Великого Кобзареві в Україні та світі. Презентуючи результати роботи, вчителі зазначають, що фактично на кожному сайті, присвяченому Т. Шевченку, є портрети письменника, хоча їх можна відшукати і серед інших ресурсів, наприклад за адресами: <https://www.google.com.ua/>; <http://litopys.org.ua/shevchenko/photos.htm>; світліни пам'ятників Великому Кобзареві в Україні та світі, інформацію про них можна відшукати на таких Інтернет-сторінках: museumshevchenko.org.ua; <http://uk.wikipedia.org/wiki/>; <https://www.google.com.ua/search>; uanew.narod.ru/taras.htm.

Інша група слухачів аналізує контент таких електронних енциклопедій, як «Енциклопедія життя і творчості Тараса Шевченка» (www.t-shevchenko.name), що є проектом від сучасних шевченкознавців, який допоможе отримати вичерпну інформацію про Тараса Шевченка: тексти творів, листи, фотогалереї, дослідження або «Шевченківська енциклопедія» (www.shevchsucl.kiev.ua), що є електронною версією «Шевченківської енциклопедії» у чотирьох томах, яка готується Інститутом літератури НАНУ за участю шевченкознавців України, діаспори та країн близького і дальнього зарубіжжя і за підтримки фонду Відродження та Державного фон-

ду фундаментальних досліджень, містить багато цікавих матеріалів.

Для вивчення літературної спадщини велике значення має можливість віртуального відвідування школярами музеїв. Тому наступна група отримує завдання відшукати такі екскурсії. Пошук виявляється результативним: є можливість здійснити відеоекскурсію музеєм Т. Шевченка в м. Канів (<http://www.youtube.com/watch?v=aQtjoZDw3fA>), віртуальну екскурсію залами Національного музею Тараса Шевченка (www.shevchenkومuseum.com.ua), а для учнів 1–4 класів підготовлена інтерактивна екскурсія, розміщена на Youtube (<http://www.youtube.com/watch?v=WuaOBvpTRJw>), а завдяки перегляду фільму Ю. Багрянцева «Київ Кобзаря» помандрувати шляхами Шевченка в Києві (<http://www.youtube.com/watch?v=1VbReU1AFW8>).

Решта слухачів працює над складанням добірки фільмів, роликів і слайд-шоу про Великого Кобзаря, які можна переглянути on-line і які дозволять образно висвітлити біографію письменника.

Учителі зазначають, що на сайті «Фільмотека українця» (http://ukr-film.ucoz.ua/publ/khudozhni_filmi/) можна відшукати художні фільми про життя письменника – «Тарас Шевченко» (1951), «Сон» (1961); на сайті об'єднання кінематографістів «Кінологос» (<http://www.kinologos.org.ua/kino1.html>) створено сторінку, присвячену року Тараса Шевченка, на якій розміщено для перегляду присвячений 200-річчю від дня народження Т. Шевченка документальний фільм-трилогію «Тарас Шевченко» (2013) – «Віра», «Поступ», «Воскресіння», а також 9 серій циклу навчальних художньо-публіцистичних фільмів «Тарас Шевченко. Заповіт» (1992–1997): 1 серія – «Давно те діялось колись...», друга – «Мені тринадцятий минало...», третя – «У Вільні городі преславнім...», четверта – «І виріс я на чужині...», п'ята – «На розпутьтях велелюдних...», шоста – «Там ніч, як день...», сьома – «На сій окраденій землі...», восьма – «Душа призначенням прекрасним...», дев'ята – «Доле, де ти?»; а також десяту та одинадцяту серії – «Братство», відзняті у 2005 р.; фільм про історію кохання княжни Репніної до Тараса Шевченка «Яготинське літо» (2005) зі збірки № 1 «Українські літератори XIX ст.» серіалу «Гра долі» розміщено на сайті «Фільмотека українця» (http://www.4shared.com/video/0yEdc7IE/Gra_doli_Yagotynske_lito.html), а стрічку «Поет і княжна» (1999) – на сайті http://ukr-film.ucoz.ua/publ/khudozhni_filmi/16; фільм «Тарас Шевченко» на каналі «Обличчя української історії» Першого національного можна переглянути за адресами: <http://www.youtube.com/watch?v=uJd2ajOPoH8>; http://1tv.com.ua/ru/video/episode/faces_history/2011/08/01/3284, а відеоматеріали «Поет і вдячність. Тарас Григорович Шевченко» (2010) – за адресою: <http://www.dailymotion.com/video/xciwfm>; фільм «Тарас Шевченко» (2008) до проекту «Великі українці» (<http://www.youtube.com/watch?v=dX5LeZSK1Wg>). На думку слухачів, уваги заслуговують слайд-шоу «Шевченко Тарас Григорович» (<http://video.i.ua/user/4251271/53655/290529/>), що супроводжується виконанням пісні «Думи мої, думи...»; ролики та слайд-шоу на Youtube В. Аверкієва «Яким

був і є Т. Шевченко» (http://www.youtube.com/watch?v=qkX2AF_YfXk), В. Остафейчука «Художник Т. Шевченко» (<http://www.youtube.com/watch?v=4S2JOpv74ac>), О. Лоленка «Малярство Кобзаря» (<http://www.youtube.com/watch?v=UGMXm2UYIT8>), «Тарас Шевченко... Художник з душею поета» (<http://www.youtube.com/watch?v=gWNdaDmvYjg>), ексклюзив від 1 + 1 – «Тарас Шевченко на відео» (<http://www.youtube.com/watch?v=uz48QvkBVpg>), «Історія України устами Тараса Шевченка» (<http://www.youtube.com/watch?v=C7EVq9Hlrc8>); театралізовану композицію «Діамант у кожусі», у постановці народного аматорського театру Володимир-Волинського районного будинку культури можна переглянути на Youtube (<http://www.youtube.com/watch?v=QaO-PCe72Qk>).

Багато науковців рекомендують на етапі аналізу й осмислення художнього тексту – найскладнішому у вивченні літературного розділу (теми) – особливу увагу приділити розвитку уяви школярів, створенню емоційного настрою уроку і ситуації співтворчості, а також учити проникненню в підтекст. Засобами для цього стануть аудіозаписи фрагментів твору у виконанні майстрів художнього слова, його текстові фрагменти, ілюстрації до нього, портрети літературних героїв тощо. Треба зазначити, що на сьогодні ресурси Інтернету фактично мають тексти всіх творів, включених до шкільної програми з літератури. Однак загальновідомо, що «сприйняття великих текстів з екрану монітора утруднено, просто відскановане та викладене в Мережу «паперове» видання помітно втрачає коефіцієнт своєї корисності порівняно з прототипом» [3]. Тому все багатство віртуальних бібліотек рекомендується використовувати для роботи над аналізом того чи іншого фрагменту тексту. Слухачі відшукують сайти з ілюстраціями до творів Кобзаря:

– сайт Марини Скрипник (http://skripnikmarina.ucoz.ua/photo/ilustraciji_do_tvoriv_t_shevchenka/39);

сайти:

- <https://www.google.com.ua/search?q=>;
- <http://www.shevkiyivlib.org.ua/shevchenkiana/mistets-na-storinkah-zmi/815-mitets-na-storinkah-zmi-2013-shevchenko-utvorchosti-borisa-ginzburga.html>;
- <https://www.google.com.ua/search?q=>

Загальновідомо, що для кращого розуміння творів доцільно запропонувати учнів ознайомитися з різними інтерпретаціями літературного твору, враховуючи те, що саме «література протягом усієї своєї історії тісно «співпрацювала» з багатьма іншими видами мистецтва, запозичуючи і віддаючи цікаві сюжети, образи, теми» [3]. Акцентування уваги на взаємозв'язку літератури з іншими видами мистецтва при вивченні того чи іншого твору допомагає поглибити сприйняття літературного твору та здійснити його ретельний аналіз і в результаті – краще зрозуміти словесний образ. В Інтернеті можна відшукати матеріали, що пов'язують літературу і живопис, літературу і музику, літературу і театр, літературу

і кіно, оскільки багато художніх творів отримує своє «друге» життя: на сцені, в кінематографі, в образотворчому мистецтві, музиці тощо, тому наступна група слухачів працює над укладанням переліку необхідних Інтернет-адрес. Учителі зазначають, що образному сприйняттю творів сприятиме перегляд музичного фільму за мотивами опери М. Вериківського, в основі сюжету якої – однойменна поема Т.Г. Шевченка «Наймичка» (1963), який можна завантажити за посиланнями:

– http://www.4shared.com/video/ODlxHuA3/najmucka_1963.html;

– http://ukr-film.ucoz.ua/publ/khudozhni_filmi/16-1-2;

– <http://toloka.hurtom.com/viewtopic.php?t=696> – тут можна відшукати аудіопостановку поеми Т.Г. Шевченка «Катерина», послухати художнє виконання поеми «Кавказ» (<http://www.youtube.com/watch?v=9HlbCDOkx7A>).

У Youtube можна також подивитися он-лайн виставу «Мати-наймичка» за творами Т. Шевченка в постановці аматорського театру будинку культури селища Кольки Маневицького району Волинської області (<http://www.youtube.com/watch?v=QsCq0nCneEg>) і фрагмент «Три ворони» з містерії «Великий льох» у постановці театру-студії «ГаРМИДЕР» Луцького районного будинку культури (<http://www.youtube.com/watch?v=yNAo5vjG7bI>).

Ця група також повідомляє, що велику кількість пісень на вірші Тараса Шевченка для прослуховування можна відшукати на сайтах:

- <http://www.pisni.org.ua/persons/30>;
- [html#works](http://ukrainskii-pisni.org) – «Українські пісні»;
- <http://kobzar.univ.kiev.ua/songs/songs.htm>,
- <http://muzogig.net/gig/>;
- <http://ledilid.livejournal.com/638774.html>.

Потім результати робіт груп узагальнюються і можуть бути використані вчителями в подальшій роботі.

Висновки. Проведення такої роботи на курсах підвищення кваліфікації дозволить учителям навчитися ефективно аналізувати та використовувати контент Інтернет-ресурсів у професійній діяльності, а також вдосконалити свою ІК-компетентність, а також усвідомити, що саме Інтернет створює умови для реалізації різноманітного підходу в ході вивчення літературного розділу (теми), бо різноманітний, багатоаспектний характер його матеріалів дозволяє задовольнити потреби людини, яка працюватиме над літературними проектами, добиратиме питання і цікаві завдання до вікторин, розроблятиме тестові завдання за творами та біографією письменника, досліджуватиме творчий почерк письменника, знайомлячись з особливостями мови, стилістики його творів тощо.

Література

1. Дегтярьова Г.А. Підготовка вчителя до проведення сучасного уроку в умовах інформатизації освіти / Г.А. Дегтярьова, Т.В. Папернова / [За заг. ред. Л.Д. Покроєвої]. – Харків : ХАНО, 2014. – 220 с.
2. Олефіренко В.В. Інтернет на уроках української літератури: [посібник-довідник для вчителів та учнів 9–11 кл.] / В.В. Олефіренко, С.М. Олефіренко. – К. : Грамота, 2007. – 208 с.
3. Черниченко С.Н. Роль Інтернет-ресурсів в системі засобів вивчення літературної теми [Електронний ресурс] / С. Н. Черниченко. – Режим доступу: <http://palata-notariat.org.ua/st/File/sdd34.htm>